
**Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

УДК 343.9

DOI 10.33244/2617-4154.4(17).2024.217-224

Д. С. Кухленко,

аспірант,

Державний податковий університет

e-mail: kolekcia@ukr.net

ORCID ID 0009-0002-9235-0421

**ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ
В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ ЯК МЕХАНІЗМ
РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

У статті досліджено питання проведення відеоконференції в судовому засіданні як механізму захисту суб'єктів кримінального провадження. Зазначено, що застосування дистанційного провадження для здійснення процесуальних дій можна віднести до заходів безпеки з обмеженим терміном дії (короткострокових). В українській правозастосовній практиці цей захід не використовується систематично і не користується великим попитом серед судових органів, на відміну від розвинених європейських країн, особливо Сполучених Штатів Америки. Цей захід широко застосовується у випадках, коли конкретна особа не може бути присутньою під час проведення будь-якої процесуальної дії.

Наголошено, що важливість використання дистанційного кримінального провадження підтверджена не лише сучасними вимогами, але й міжнародними документами та успішним досвідом зарубіжних країн. Саме тому доцільно розглянути порядок використання відеоконференції в'язку в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України. Особливо цей інструмент актуальний для забезпечення безпеки свідків, що дає змогу уникнути контакту між свідком та обвинуваченим під час судового розгляду.

Акцентовано увагу на тому, що очне спілкування учасників є більш «справжнім» та інформативним, проте менші витрати часу та коштів під час застосування дистанційного провадження дають можливість оперативно діяти істини у кримінальному провадженні. Визначено, що недоліком кримінального процесуального законодавства є відсутність норми щодо застосування дистанційного провадження з можливістю збереження в таємниці особистих даних учасника. Для вирішення цього питання можна застосовувати два підходи.

Зроблено висновок про те, що в умовах повномасштабної війни в Україні, коли право на справедливий суд не може бути повністю реалізоване, прийняття законодавчих

актів, спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів осіб, особливо у сфері кримінальної юстиції, має бути належним чином обговорене із залученням авторитетних фахівців у відповідній галузі, зокрема з використанням засобів відеоконференції.

Ключові слова: відеоконференція, дистанційне провадження, судове засідання, учасники судового розгляду.

Застосування дистанційного провадження для здійснення процесуальних дій можна віднести до заходів безпеки з обмеженим терміном дії (короткострокових). В українській правозастосовній практиці цей захід не використовується систематично і не користується великим попитом серед судових органів, на відміну від розвинених європейських країн, особливо Сполучених Штатів Америки. Цей захід широко застосовується у випадках, коли конкретна особа не може бути присутньою під час проведення будь-якої процесуальної дії. Нормативно-правовою основою є Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», ухвалений 22.05.2003. Також правове регулювання цього питання визначається Інструкцією «Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)», затвердженою наказом Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 роз'ясненням Міністерства юстиції України «Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження» від 22.07.2013 та іншими нормативно-правовими актами подібного змісту.

У теорії правової думки відеоконференція розглядається як інформаційна технологія, яка робить можливим одночасно передати, обробити, перетворити та візуалізувати у двосторонньому порядку інтерактивні дані, що перебувають на відстані один від одного в онлайн режимі через апаратно-програмні пристрої обчислювальної техніки. Водночас в Інструкції відеоконференція визначається як телекомунікаційна технологія для інтерактивної взаємодії між двома або більше віддаленими учасниками кримінального провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією в реальному часі, враховуючи керуючі дані [1]. Так, можна виділити такі особливості відеоконференції в законодавчому та науковому розумінні: 1) це дія із залученням телекомунікаційних мереж; 2) розмежування суб'єктів кримінального провадження у просторі; 3) проведення в режимі реального часу; 4) можливість використання налагодженого контакту суб'єктів через інформаційний обмін.

Першим міжнародним договором, що до деталей вирішив взаємини країн у питанні сприяння щодо надання допомоги правового характеру, використовуючи відеоконференцв'язок, є Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу, що була прийнята 2000 року. Ця Конвенція прийнята для збільшення можливостей Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 року для тих держав, що стали її підписантами та ратифікували цей документ.

Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах від 08.11.2001, ратифікований Україною 01.06.2011, вводить

у практичне використання на рівні міжнародного співробітництва новітній засіб взаємодопомоги в правових питаннях, а саме здійснення збирання доказів, використовуючи водночас засоби відеоконференцзв'язку. Ефективність застосування показань, отриманих за допомогою відеозв'язку у справах про кримінальні правопорушення щодо дітей, була підкреслена в документах IX Конгресу ООН з попередження злочинності (Каїр, квітень-травень 1995).

Отже, важливість використання дистанційного кримінального провадження підтверджена не лише сучасними вимогами, але й міжнародними документами та успішним досвідом зарубіжних країн. Саме тому доцільно розглянути порядок використання відеоконференцзв'язку в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України. Особливо цей інструмент актуальний для забезпечення безпеки свідків, що дає змогу уникнути контакту між свідком та обвинуваченим під час судового розгляду.

Бувають випадки, коли термін «відеоконференція» рівняють з терміном «відеозв'язок», під яким мають на увазі зв'язок, що здійснюється через передачу та прийом зображення і звуку. Однак деякі науковці заперечують це твердження, основним аргументом яких є кількість учасників. Відеозв'язок технічно передбачає спілкування між двома особами та існування пари відеоточок, у той час як у відеоконференції є можливість брати участь не тільки двом особам, а більше (судді, представники обвинувачення та представники захисту, секретар судового засідання, експерт, перекладач тощо), і тоді число відеоточок може бути більшим.

Варто зазначити, що використання відеоконференцзв'язку можливе на стадіях судового розгляду в судах різних інстанцій. Дистанційне досудове розслідування може бути застосоване лише для таких слідчих (розшукових) дій, як допит, пред'явлення для впізнання осіб, а також впізнання речей. Що стосується дистанційного судового провадження, то його можна проводити в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, водночас дистанційно можна проводити лише допит.

У Кримінальному процесуальному кодексі України, а саме у ст. 232, 336, визначено конкретні підстави, за яких можна застосовувати режим відеоконференції в кримінальному провадженні:

- 1) коли певні особи не можуть безпосередньо брати участь у судовому розгляді за станом здоров'я або через інші поважні причини;
- 2) у разі потреби забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у провадженні;
- 3) коли необхідно провести допит свідка чи потерпілого, що є малолітнім або неповнолітнім;
- 4) коли необхідно застосувати дистанційне провадження з метою забезпечення оперативності судового розгляду;
- 5) коли є інші підстави, що чітко визначені судовим органом (за дистанційного судового провадження).

Вважаємо, що можливість використання відеоконференцзв'язку в кримінальному провадженні повинна бути розширена. Це обумовлено кількома чинниками:

1. Веденням на території України активних бойових дій, що унеможлиблює проведення повноцінного досудового розслідування та судового розгляду справи.

2. Потребою в дотриманні норм міжнародного права щодо розробки ефективного механізму захисту свідків.

3. Дотриманням принципу розумних строків та оперативності кримінального провадження.

Цікавим є те, що Кримінальний процесуальний кодекс України 1960 року передбачав більшу кількість процесуальних дій, які могли проводитися в режимі відеоконференції. Крім того, практики та науковці не мають вагомих підстав для обмеження переліку процесуальних дій, які можуть здійснюватися за допомогою відеоконференції.

Притаманним правилом для судового розгляду є те, що режим відеоконференції можна застосовувати залежно від бажання суб'єктів кримінального процесу, зокрема тих, хто забезпечує його ведення (слідчі та судові органи). Якщо суб'єкт висловлює заперечення проти дистанційного провадження, його застосування можливе лише за умови прийняття уповноваженим органом обґрунтованого рішення щодо цього. Варто зазначити, що ця норма не поширюється на випадок відмови обвинуваченого від дистанційного судового провадження.

Використання дистанційного провадження по-різному розглядають науковці в теоретико-правових дослідженнях. Погоджуємося з позицією В. В. Білоуса, який підкреслює, що застосування технологічних можливостей відеоконференцзв'язку в кримінальному провадженні дає можливість збільшити ефективність використання часових меж, економічних витрат і людських ресурсів, підвищити число розглянутих справ за конкретний період часу та зменшити строки розгляду проваджень [2, с. 103].

Проводячи аналіз здійснення допиту із застосуванням відеоконференції, М. В. Палатова зазначає, що психологічний характер допиту залежить від особистісних особливостей допитуваного та допитуючого, а також від психічного впливу, який вони здійснюють один на одного. Частинами інформаційного середовища, якою є особа, яку допитують, є його зовнішній вигляд, образ, інші супутні моменти, предмети навколишнього середовища за місцем перебування, роботи, вільного часу; паралінгвістичне поведіння (пересування в просторових межах, міміка); поведіння в умовах формальної і неформальної обстановки тощо. Інформація, яку сприймає суддя від допитуваного, допомагає діагностувати правдивість показань. Крім того, невербальна частина спілкування з боку судді також дає змогу керувати ситуацією за допомогою інтонації та жестів. Наприклад, постановка питань підвищеним тоном допомагає допитуваному краще усвідомити важливість певної частини інформації та відповідальніше ставитися до своїх висловлювань. Отже, під час використання відеоконференцзв'язку виникає дефіцит переданої інформації через перевагу вербальної складової [3, с. 205].

Підтримуємо думку, що очне спілкування учасників є більш «справжнім» та інформативним, проте менші витрати часу й коштів під час застосування дистанційного провадження дають можливість оперативно дійти істини в кримінальному провадженні. Потрібно пам'ятати, що режим відеоконференції під час судового розгляду є більше винятком, ніж правилом, і застосовується у випадках, коли особа не має можливості особисто бути присутньою під час проведення процесуальних дій. Незважаючи на те, що дистанційне провадження перешкоджає особистому спілкуванню суб'єктів, воно не є перешкодою для комунікації з тими, хто забезпечує ведення процесу.

У процесі вивчення проблеми застосування дистанційного провадження під час судового розгляду можна виділити такі його позитивні сторони: дистанційний судовий розгляд має переваги щодо економії матеріальних і часових ресурсів; є можливість відокремлювати осіб, яким загрожує небезпека, від потенційних носіїв цієї небезпеки, або досягти ефекту анонімності.

Недоліки використання режиму відеоконференції в кримінальному провадженні були узагальнені в пояснювальній записці до проєкту Закону України від 15 лютого 2013 року «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій». Серед них:

1. Недоліки в технічному зв'язку між судом та установою виконання покарань (попереднього ув'язнення) проявляються в періодичній втраті звуку та зображення під час відеоконференції, а також у шумових перешкодах та відлуннях, що ускладнюють повне розуміння висловлювань учасників процесу.

2. Учаснику процесу, що перебуває в установі виконання покарань, неможливо подати на розгляд суду письмові клопотання, докази та інші процесуальні документи, які перебувають у його розпорядженні.

3. Учасник процесу, що перебуває в установі виконання покарань, не може конфіденційно порадитися зі своїм захисником (якщо він один), який перебуває в судовій залі в іншому місці. У разі якщо адвокат перебуває поруч зі своїм підзахисним, він не має можливості передати суду клопотання, докази та документи, підготовлені до засідання, які за законодавством мають подаватися під час судового засідання.

Вважаємо, що вищезгадані проблеми є вагомими, оскільки дистанційне провадження має не лише позитивні, а й негативні риси, які необхідно невідкладно вирішити. Водночас потрібно враховувати і позитивні аспекти проведення процесу в дистанційному форматі. Тому не підтримуємо ідею повного незастосування відеоконференції і поділяємо погляди Головного науково-експертного управління, які виступають проти категоричного позбавлення права використовувати режим відеоконференції.

У Висновку Головного управління щодо проєкту цього Закону зазначено, що дистанційне досудове розслідування та судове провадження мають свої переваги, а також врахований світовий досвід застосування відеоконференцій у судовому процесі (США, Канада, Австралія, Велика Британія та інші країни). Потреба у використанні режиму відеоконференцій правоохоронними органами та судами підтверджена рядом міжнародно-правових документів. Існуючі недоліки можна вирішити через підвищення якості обладнання, корегування відповідних законодавчих положень та інших заходів.

Погоджуємося з думками О. І. Назарук та Р. Я. Ковальнової, що використання режиму відеоконференції націлене на гарантування присутності суб'єкта кримінального провадження у випадках, коли він не може бути особисто присутній під час проведення окремих слідчих (розшукових) або судових дій. Це сприяє підвищенню якості правосуддя, забезпеченню його можливості доступу та здійснення права на судовий захист, скороченню строків розгляду справ і економії фінансових ресурсів. Існуючі недоліки дистанційного провадження можливо мінімізувати через системні заходи щодо покращення обладнання технічного зв'язку, вирішення питання щодо місця перебування захисника під час

застосування системи відеоконференції, вироблення належних умов для забезпечення таємності спілкування суб'єктів через технічні засоби, застосування електронного протоколу допиту, цифрового підпису, електронної форми розписки та інших заходів [4, с. 309].

Аналізуючи норми Кримінального процесуального кодексу України, що закріплюють порядок здійснення процесуальних дій у режимі відеоконференції, можна побачити, що належна якість зображення – це така якість, яка дає змогу всім учасникам кримінального процесу ідентифікувати особу за її зображенням, а також зафіксувати це зображення технічними засобами з можливістю подальшої ідентифікації допитуваного. Високий рівень якості звуку означає, що всі учасники процесу можуть чітко розрізняти свідчення, специфіку голосу та мови особи, яку допитують, а також закріпити їх технічними засобами контролю з тим, щоб у подальшому ідентифікувати допитуваного за голосом.

Враховуючи вищевикладене, акцентуємо увагу на тому, що за дистанційного провадження мають використовуватися такі технічні засоби, які забезпечують якісну його реалізацію. Ці засоби повинні бути в належному стані для відтворення інформації в реальному часі, гарантувати якісний звук та відео та забезпечити доступне сприйняття даних суб'єктами процесуальної діяльності.

Використання технічних засобів і технологій у дистанційному провадженні повинно гарантувати високу якість зображення і звуку, а також забезпечувати інформаційну безпеку. Мережі, через які передається інформація, повинні бути надійно захищені від незаконного доступу, особливо оскільки поєднання відеоконференції з конфіденційністю відомостей про особу може спричинити спроби отримати дані про її зовнішній вигляд та місце перебування від зловмисників.

Учасникам слідчих (розшукових) дій має бути забезпечена можливість задавати запитання та отримувати відповіді від осіб, які беруть участь у таких діях у дистанційному режимі. Вони повинні мати можливість здійснювати інші процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України.

Недоліком кримінального процесуального законодавства є відсутність норми щодо застосування дистанційного провадження з можливістю збереження в таємниці особистих даних учасника. Для вирішення цього питання можна застосовувати два підходи.

По-перше, можливо застосувати захід забезпечення безпеки, що полягає в заміні документів особи. У цьому випадку суб'єкт буде залучений до провадження з документами, де містяться несправжні анкетні дані. Лише особи, що забезпечують ведення кримінального процесу, матимуть доступ до справжньої інформації про цю особу, захищеної таким заходом безпеки. Під час провадження слідчих (розшукових) дій з участю такого суб'єкта доцільно застосовувати акустичні та відеоперешкоди.

У другому випадку можна змінити анкетні дані особи безпосередньо в матеріалах кримінального провадження, а не у виданих їй нових документах. У такому випадку, якщо справа стосується встановлення особи через перевірку її документів під час участі в процесуальних діях, орган, що проводить встановлення особи, повинен ознайомитися з постановою про зміну анкетних даних як заходу безпеки, що застосовується до цієї особи.

Під час проведення слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції хід і результати закріплюються за допомогою технічних засобів відеозапису. Особа, яка користується правом на захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами в зовнішності та голосі, за яких її неможливо впізнати. Закон не забороняє використання технічних засобів для фіксації лише зміненого або спотвореного зображення та звуку, що, на нашу думку, доцільно робити з метою забезпечення безпеки учасників провадження.

На сьогодні в кримінальному процесуальному законодавстві передбачено можливість проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. Правильне застосування відповідних норм Кримінального процесуального кодексу України уповноваженими особами дасть можливість забезпечити їхню безпеку та незмінність проведення розслідування. Проте на сьогодні існують певні перешкоди. Ведення російською війни проти України суттєво погіршило захист свідків у кримінальних провадженнях. Саме через це були розроблені рекомендації щодо застосування дистанційного кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Отже, як висновок, можна зазначити, що в умовах повномасштабної війни в Україні, коли право на справедливий суд не може бути повністю реалізоване, прийняття законодавчих актів, спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів осіб, особливо у сфері кримінальної юстиції, має бути належним чином обговорене із залученням авторитетних фахівців у відповідній галузі, зокрема з використанням засобів відеоконференції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) : наказ Державної судової адміністрації від 15 листопада 2012 р. № 155. URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1552012>

2. Білоус В. В. Дистанційне кримінальне провадження: недоліки законодавчої регламентації і шляхи їх усунення. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5–6 груд. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 103.

3. Палатова М. В. Критерії інформативності при дистанційному допиті задля забезпечення процесуальної рівності сторін і змагальності процесу. *Європейські стандарти кримінального судочинства* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Донецьк, 27 вересня 2013 року / ред. кол. : О. О. Волобуєва, В. П. Горбачов, Д. С. Паламар. Донецьк : ДЮІ МВС України, 2014. С. 204–205.

4. Назарук О. І., Ковальова Р. Я. Режим відеоконференції у кримінальному процесі: переваги та недоліки. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 307–311.

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Instruktсии pro poriadok roboty z tekhnichnymy zasobamy videozapysu khodu i rezultativ protsesualnykh diy, provedenykh u rezhymi videokonferentsii pid chas sudovoho zasidannia (kryminalnoho provadzhennia) : nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii vid 15 lystopada 2012 r. № 155 URL : <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N1552012>

Кухленко Д. С. Відеоконференція в судовому засіданні

як механізм реалізації захисту суб'єктів кримінального провадження

2. Bilous V. V. Dystantsiynе kryminalne provadzhennia: nedoliky zakonodavchoї rehlamentatsii i shliakhy ikh usunennia. *Zakonodavstvo Ukraїny: istoriia rozvytku, sotsialna obumovlenist, yakist, zastosuvannia ta vdoskonalennia* : tezy dop. mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Zaporizhzhia, 5–6 hrud. 2014 r. Zaporizhzhia, 2014. S. 103.

3. Palatova M. V. Kryterii informatyvnosti pry dystantsiynomu dopyti zadlia zabezpechennia protsesualnoї rivnosti storin i zmahalnosti protsesu. *Yevropeyski standarty kryminalnoho sudochynstva* : materialy vseukraїnskoї naukovo-praktychnoї konferentsii, m. Donetsk, 27 veresnia 2013 roku / red. kol. : O. O. Volobuieva, V. P. Horbachov, D. S. Palamar. Donetsk : DIul MVS Ukraїny, 2014. C. 204–205.

4. Nazaruk O. I., Kovalova R. Ya. Rezhym videokonferentsii u kryminalnomu protsesi: perevahy ta nedoliky. *Chasopys Kyїvskoho universytetu prava*. 2017. № 1. S. 307–311.

D. S. KUKHLENKO VIDEO CONFERENCE AT THE COURT AS A MECHANISM FOR IMPLEMENTING THE PROTECTION OF THE SUBJECTS OF CRIMINAL PROCEEDINGS

The article examines the issue of conducting a video conference at a court hearing as a mechanism for the protection of subjects of criminal proceedings. It is noted that the use of remote proceedings for the implementation of procedural actions can be attributed to security measures with a limited period of validity (short-term). In Ukrainian law enforcement practice, this measure is not used systematically and is not in great demand among judicial authorities, in contrast to developed European countries, especially the United States of America. This measure is widely used in cases where a specific person cannot be present during any procedural action.

It was emphasized that the importance of using remote criminal proceedings is confirmed not only by modern requirements, but also by international documents and the successful experience of foreign countries. That is why it is advisable to consider the procedure for using video conferencing in the current criminal procedural legislation of Ukraine. This tool is especially relevant to ensure the safety of witnesses, which allows to avoid contact between the witness and the accused during the trial.

Attention is focused on the fact that the face-to-face communication of the participants is more "real" and informative, however, the lower expenditure of time and money when using remote proceedings makes it possible to quickly find the truth in criminal proceedings. It was determined that the lack of criminal procedural legislation is the absence of a rule regarding the use of remote proceedings with the possibility of keeping the participant's personal data confidential. Two approaches can be used to solve this problem.

It was concluded that in the conditions of a full-scale war in Ukraine, when the right to a fair trial cannot be fully realized, the adoption of legislative acts aimed at protecting the rights, freedoms and legitimate interests of individuals, especially in the field of criminal justice, should be properly discussed with the involvement of authoritative specialists in the relevant field, in particular with the use of video conferencing tools.

Keywords: video conference, remote proceedings, court session, participants in court proceedings.

Стаття надійшла до редколегії 2 жовтня 2024 року

Кухленко Д. С. Відеоконференція в судовому засіданні як механізм реалізації захисту суб'єктів кримінального провадження